

Reportatge

**Navegant, compartint i aprenent en temps de lleure.
Aspectes tècnics i humans (II)**

Montse Pijoan Vives

Un món fantàstic és una bona metàfora per a una experiència de navegació d'altura, on un posa en safata les seves estratègies per relacionar-se, per saber escoltar, per saber entendre i, sobretot, per respectar i aprendre de les diferències. Un món fantàstic que t'apodera de la teva línia o

camí de vida, que sempre et porta una mica més enllà. Aquesta experiència, que pretén canviar vides de joves, els permet ser i estar i, d'aquesta manera, els deixa la porta oberta a un mar simbòlic ple de possibilitats, induït per l'acció de compartir intencionalitats.

II. ASPECTES HUMANS

En la segona part d'aquest article "Navegant, compartint i aprenent en temps de lleure",¹ que tracta sobre els aspectes humans, faré una breu introducció del que ha estat la meua tesi de màster en antropologia i etnografia sobre l'experiència de navegació d'altura en grans velers o *tall ships*.

El treball de camp s'ha basat en la meua pròpia experiència durant els estius 2011 i 2012 i en el fet de compartir-la amb els tretze *trainees* catalans que hi van assistir per primera vegada l'estiu de 2012 i amb la resta de *trainees*, voluntaris i tripulació permanent que hi he conegut.

De la terminologia utilitzada en la sinopsi d'aquest article en ressaltaria les paraules *sensibilitat* i *art* que els joves que proven aquesta experiència destaquen com a mecanisme desencadenant de la transformació.

El *sail training* és una activitat que engresca ànimes aventureres o joves, esportistes, on es generen grans amistats en plena naturalesa. En realitat hi ha tot un cercle social ("espècie de cultura de *sail training*") de patrons, armadors, associacions i voluntariat que s'estimen aquesta activitat i que la fan part de la seva vida. Però què s'hi troba en una activitat com aquesta?

D'entrada l'entorn és absolutament trencador i diferent del que s'està habituat, almenys quan es prové de la nostra cultura. S'ha de canviar radicalment de necessitats i adaptar-se al context i al grup de persones amb què es comparteix un conjunt d'experiències i temps. Cal remarcar el factor temps, ja que aquest tipus d'experiència en vaixells serà anomenada amb el nom que normalment rep en aquest context: "màquina del temps". Així doncs, en aquest ambient d'entrada hostil, el del vaixell, on ca-

dascú també necessita trobar el seu espai, un cop passada la crisi d'estar en una situació totalment diferent de l'habitual, s'hi mouen coses.

La hipòtesi de la tesi es basa a l'analitzar si l'experiència de navegació d'altura en aquests vaixells escola té un efecte transformador en els joves, ja que tot i passar-ho malament, un cop acabat el viatge, tots en parlen de forma molt extraordinària. És a dir, en el vaixell es donen un tipus de relacions socials que creen lligams forts entre els participants. Són relacions que podríem denominar "primordials", de la mateixa manera que ho són les relacions de parentiu, les relacions de comunitat i les relacions rituals. Són relacions en què hi ha una participació d'uns amb els altres.

La persona és constituïda a partir d'un nucli íntim i en un àmbit de mutualitat, on es genera un intercanvi constant de contagis afectius que, a la vegada que desmenteixen la il·lusió de l'individual, meravellen per la potencialitat que pot tenir la participació d'un ésser humà amb un altre.

Pot ser una gran crisi per a un adolescent d'avui en dia el fet de perdre la cobertura del mòbil en allunyar-se de la costa; el fet de tenir la sensació de mareig i de vòmit només començar a navegar; el fet de no tenir un menjar "com el nostre" i que per tant és sempre dolent; el fet d'aixecar-se a les set del matí, esmorzar a les vuit, dinar a les dotze i sopar a les sis, sobretot per a un espanyol o llatí que no està acostumat als horaris nord-europeus; el fet d'haver d'estar tot el dia sense un espai propi, ja que aquest és sempre compartit i no es pot obviar els altres; el fet d'haver de fer el que et diuen en cada moment i de

tenir el dia programat i estructurat en una sèrie d'activitats; el fet d'haver de netejar l'espai comú com et diuen i d'anomenar aquest temps de neteja la *happy hour*; tot plegat, un conjunt de deures i obligacions que un ha triat de fer en el seu temps lliure o que han triat els seus pares per ell i que s'agafa amb ganes o no, mentre va veient les dificultats que tots els que conviuen amb ell tenen i afronten.

La posada a prova de la seguretat personal, de la confiança en els altres, de l'autocontrol sobre un mateix i so-

bre els altres, del fet de saber compartir i afrontar situacions complicades i les diferències pel que fa a la relació i maneres de fer mentre se sosté un mateix és màxima. En una experiència com aquesta es donen un conjunt de situacions que poden ser viscudes com a forçades, incòmodes, no volgudes, amb les quals s'ha de saber estar, almenys fins que acabi el viatge.

La comunitat és l'espai que permet conviure en proximitat amb els altres i, a aquesta, se li afegeixen els condicionants d'un espai heterotòpic² com el del vaixell, que pro-

posa que el participant vagi de dins cap enfora i que surti del nucli íntim de relacions que el sostenen; que “tregui la línia a passejar” per navegar (tingui comes de mar), és a dir, que es descol·loqui, que se senti portat cap a la manera de fer dels altres, que se senti res i tot, com un moviment més dins la grandària del mar; que tingui temps per pensar; que generi confiança, vincle, unió, comunitat; que es mogui amb els altres en proximitat per sobreviure. És com estar tots dins un mateix úter, una massa amb pors i necessitats que necessita estar unida per sortir-se'n.

Aquesta experiència en comunitat, representada i re-viscuda com la que ens ha donat vida en el nucli familiar i aventurada a tot tipus d'adversitats, permet fer un viatge d'un mateix a partir del que veu en els altres.

L'arribada a una experiència de navegació com aquesta pot estar motivada pel fet de participar en una activitat esportiva o lúdica, en un context internacional amb joves d'altres països, però la sortida, o més aviat la memòria explícita i sorprenentment transformadora que en perdurarà, sol ser com un episodi fascinant i enlluernador, és a dir, una experiència fantàstica!

Un món fantàstic és una bona metàfora per a aquesta experiència de navegació d'altura, ja que un posa en safata les seves estratègies per relacionar-se, per saber escoltar, per saber entendre i, sobretot, per respectar i aprendre de les diferències. Un món fantàstic que t'apodera de la teva línia o camí de vida i que, com també diu Tim Ingold,³ sempre et porta una mica més enllà. Aquesta experiència, que pretén canviar vides de joves, els permet ser i estar i, d'aquesta manera, els deixa la porta oberta a un mar simbòlic ple de possibilitats, induït per l'acció de compartir intencionalitats.

Una experiència de *sail training* pot capgirar totalment una vida organitzada i segura, ja que el que un *trainee* hi ha un situació d'austeritat absoluta, d'adaptació constant a un conjunt de persones de diferents cultures i maneres de fer, amb una llengua que habitualment no és la materna (l'anglès) i amb un nou rol a emprendre en aquest conjunt.

Com diu el poema *Sea Fever*, de John Masefield, l'experiència de navegació d'altura és un baixar als mars novament, al mar solitari i al cel d'un mateix, dins un *tall ship*

i amb una estrella que et guia, i el cop de timó i el cant del vent... És un baixar als mars novament per la crida de la marea corrent, és una crida salvatge i una crida clara que no pot ser negada, l'imaginari t'hi porta, els símbols condensats de la pròpia cultura, el que s'ha viscut, el que es pensa fruit d'aquest passat, i tot el que es demana és un dia de vent amb núvols blancs voladors, llibertat, camí obert, s'ha d'anar més enllà... És un baixar als mars novament, a la vida gitana dels vagabunds, a la mediocritat més gran, humilitat, redempció, on el vent és esmolat com un ganivet, on tot el que es demana és el fil d'un riure alegre d'un company vagabund, que és com jo mateix, que s'equivoca, que pateix, que té por, que necessita els altres. És un dormir i un esperar un dolç somni quan el llarg engany de la vida s'acabi.

Aquest passatge, ritus de pas al qual et porta l'espai perceptiu del mar dins un vaixell, com a nucli íntim exposat a qualsevol adversitat, és un retornar a una sensació d'oralitat primària, de vida vagabunda, de res i de tot, que restarà en la memòria del participant per estructurar-se novament. S'intueix, es busca per la crida de la marea corrent, és una crida salvatge, que no pot ser negada, un món fantàstic per viure, la línia que va més enllà...

El vaixell i la seva comunitat són com un globus imaginari que permeten “navegar” amb un grup. L'espai clos del vaixell i separat de la resta del món, a la vegada que meravellósament idíl·lic i perfecte enmig de les inesperades inclemències de la naturalesa, actua com a màquina del temps, on el temps s'atura. Un conjunt de camins de vida semblen estar condensats en un sol espai i temps, es troben i es comparteixen en la mesura que es volen compartir.

En un inici un no pot estar pendent de la resta, es necessita autogestionar, autocontrolar per conviure amb els imprevistos de cada moment i amb les sorpreses, no només de l'entorn, sinó del que es veu en cadascuna de les dificultats que els altres afronten, fet que provoca una reflexió personal. I com més reflex hi ha en un mateix, més presents són els altres, tan presents que formen part d'un mateix, que són importants i que no es poden obviar.

Màquina del temps,
s'hi mouen coses.
(Montse Pijoan)

Percepció i memòria
juguen un paper important
en aquesta experiència.
(Montse Pijoan)

En el fluir en aquest passatge de dolor, el paisatge multivocal del mar ajuda a pensar en altres coses. Un se centra en ell mateix per seguir cap endavant, s'elimina el camp de visió el que no es necessita i no es necessita cap objecte material per sentir-se realitzat. El soroll del grup que està en moviment, que té ànima, acompanya: un fluïx quan fa amb els altres. En aquesta experiència màgi-

Destacaria aquí la diferència entre dos sistemes de coneixement, el d'habitar i el d'ocupar. En el primer sistema, el camí per conèixer és un passatge en moviment pel món: el navegant o caminant coneix mentre va, al llarg d'una línia de viatge, tant pel que fa al conjunt de relacions que va establint per constituir-se com a persona com des dels mecanismes d'un aprenentatge a par-

ca, un esdevé artista, un sent que és on ha de ser quan hi ha comunió, que equivaldria a una sensació de llibertat.

Estar obert a la vida pressuposa encaminar un camí dinàmic, ser el navegant de la pròpia vida. Aquestes experiències de navegació d'altura pretenen mantenir la ment oberta dels joves davant la multitud de punts a l'horitzó per emprendre.

tir de la pràctica, pràctica en relació. En el segon, per contra, s'hi troben unes categories distintives entre els mecanismes de moviment i de coneixement, o entre locomoció i cognició, una divisió entre cos i ment, construint coneixement a partir de la recollida de materials per formar un conjunt integrat. El segon és fruit de la modernitat, de la divisió del temps, un temps que ens

marca, que ens acota. Per això, una màquina del temps, que pugui parar aquest engranatge en un cert moment de la vida, en l'adolescència, pot deixar entreveure en la distància esclatxes potser no enteses, potser malviscudes d'entre el conjunt de relacions que constitueixen cada persona que, al cap i a la fi, només busquen harmonia i comunió.

Un jove necessita adaptar-se a aquest nou entorn, al moviment constant de la mar, a la convivència i a l'her-

una idea que s'expressa d'ell amb una claredat excepcional. Aquest regal és el símbol (HUMBOLDT, fragment autobiogràfic, 1816, GS, XV: 452).⁴

Els més experimentats i que han gaudit d'una transició personal en aquesta experiència hi tornen sempre que poden, tot recordant que mai es pot deixar de banda un mateix en un entorn com el vaixell. Per a ells és un plaer, és un anar-s'ho a passar bé, a la vegada que un acompanyar els altres des de la maduresa. La seguretat, un dels

mètica estructura de funcionament que no pot descansar, que no té aturador, com la vida mateixa.

El primer pas és el de fer el que cadascú cregui necessari per estar content d'ell mateix, sent part d'allò que desitja. Quan els altres el veuran, el sentiran i el reconeixeran en aquesta posició, es podrà dir que l'ocupa.

Hi ha en cada home... una part que li afecta, contingent en la seva existència, que és justament ignorada pels altres i que mor amb ell, i hi ha una altra part en què hi ha

principals aspectes que cal prioritzar i conscienciar un cop es puja a un vaixell, sempre comença per la seguretat d'un mateix.

Aquesta experiència és, probablement, l'oportunitat per als seus participants de tenir el luxe d'assimilar les formes simbòliques que es generen amb la seva experiència individual i idiosincràtica davant les necessitats socials i emocionals, fet que la fa una experiència atractiva i una mica addictiva.

■ NOTES

1. Publicat a la revista *Drassana* número 20, del desembre de 2012.

2. Les heterotopies són espais localitzats i reals que Foucault descriu pel fet de tenir "la curiosa propietat d'estar connectats a tots els altres emplaçaments, però de tal manera que suspenen, neutralitzen o reverteixen el conjunt de relacions que designen, ja que reflecteixen o representen [reflechis] per ells mateixos". Foucault vincula l'heterotopia amb l'exemple de l'experiència disruptiva "del mirall", que produeix un "lloc sense lloc", fent

referència a la capacitat de ser diferents i iguals, és a dir, tant irreal com reals al mateix temps. Els espais heterotòpics són enlluernadors i una mica confusos.

La primera referència de Foucault al concepte d'heterotopia va aparèixer el 1966 en el seu prefaci de *Las palabras y las cosas*.

FOUCAULT, M. (1968) [1966]. *Las palabras y las cosas: Una arqueología de las ciencias humanas*. Madrid: Siglo XXI Editores.

3. T. INGOLD, *Lines. A Brief History* (Londres: Routledge, 2007).

4. W. V. HUMBOLDT, *W. Von Humboldts Gesammelte Schriften* (LEITZMANN, A. et al.) (Berlín: B. Behr's Verlag, 17 Bde. Königliche Preussische Akademie der Wissenschaften, 1903-1936).

